بررسی جایگاه و عملکرد بخش تعاون اقتصاد جمهوری اسلامی ایران در ایجاد اشتغال

محمدعلی چیت‌ساز

«قسمت اول»

مقدمه:

راه‌حلهای گوناگونی در کشورهای مختلف از جمله کشورهای پیشرفته و در حال توسعه برای رفع معضل بیکاری و ایجاد فرصتهای شغلی به کار گرفته شده است. این موضوع در کشورهای در حال توسعه و با توجه به نرخ بالای رشد جمعیت و در نتیجه بالا رفتن تعداد افرادی که سالیانه وارد بازار کار می‌شوند، حائز اهمیت است. بنابراین، راههای بیشتری را برای رفع مشکلات به کار می‌گیرند. تجربه کشورهای پیشرفته الگویی خواهد بود که نهایتاً بایستی این دسته از کشورهای جهان نیز به کار برند. یکی از این الگوها، فعال نمودن بخش تعاونی و به‌ویژه تعاونیهایی است که در زمینه تولید و خوداشتغالی فعالیت دارند. لذا در کشور ایران نتایج حاصل از فعالیت‌های آن در دهه‌های اخیر موضوعی است قابل بررسی و میزان اهمیت و جایگاه آن در زمینه اشتغال با بررسی‌ها مشخص خواهد شد. بنابراین، در این مقاله هم سعی شده ضمن آشنایی با تعاون و تعاونی و تاریخچه آن، خلاصه فعالیت‌ها و آثار فعالیت این بخش اقتصاد در ایجاد اشتغال را نمایان گرداند.

تعاون(۱) و تعاونی(۲) چیست؟

تعاون از نظر اشتقاق کلمه، از باب تفاعل عربی است و باب تفاعل در آن زبان یکی از ابواب ثلاثی مزید است. در فارسی کلمه تعاون به معنای با هم کار کردن برای انجام یک هدف مشترک در طول ادوار تاریخی وجود داشته است و معنای ساده و اصیلی که از کلمه تعاون داشته‌ایم و اکنون هم داریم همان یاری کردن و کمک متقابل و مددکاری با هم است. در حقیقت، معنای معاونت که طرفینی است و مفهوم واقعی شعار معروف تعاون «یکی برای همه و همه برای

یکی» را نشان می‌دهد. واژه تعاونی در شکل فعالیتهای رسمی و برای مؤسساتی که برمبنای اصول و قواعد تعاونی فعالیت می‌نماید، به کار برده می‌شود.

«این واژه را معمولاً معادل شرکت تعاونی(۳) استعمال می‌کنند. واژه اخیر از اواسط قرن نوزدهم و هم به دنبال ایجاد مؤسسات اقتصادی مبتنی بر اصول تعاون رایج گردید».(۴)

این اصول به‌وسیله تجربیات فراوان برحسب کشورها و مناسب با گروههای تعاونی و انواع تعاونیها متغیر است، اما به‌طور خلاصه می‌توان چنین عنوان نمود که در یک فعالیت به شکل تعاونی رسمی عواملی نظیر: تعدادی از افراد که به نحوی تشکیل یک گروه اجتماعی را بدهند و دارای روابط و «کنش‌های متقابل»(۶) اجتماعی باشند، وجود نیاز مشترک و مساعدت و همکاری برای رفع نیاز مشترک عضویت ارادی و داوطلبانه بودن بدون منفعت‌طلبی و سودجویی مفرط و به‌منظور رفاه و توسعه و تأمین و برقراری عدالت اجتماعی، دخالت و ضرورت دارد.

روند تشکیل شرکتهای تعاونی به صورت رسمی:

الف ـ در سطح جهان.

دو پدیده مهم در تاریخ معاصر اروپا اثر بسیار مهم و غیرقابل انکاری بر رشد و زمینه یافتن تشکیل تعاونی داشته است.

تعاونیهای اعتبار به صورت رسمی را در کشور آلمان مادر شرکتهای تعاونی اعتبار در سطح جهان می‌دانند.

نخست باید عوامل فساد و بدبختیها را از میان برد، آنگاه مردم عادی خود درصدد بهبود زندگی خود بر خواهند آمد.

۱ـ انقلاب صنعتی

انقلاب صنعتی را می‌توان عظیم‌ترین و مستندترین انقلابهای تمدن بشری به‌شمار آورد. این انقلاب به طور کلی «فراگردی است که طی آن نوآوریهای تکنولوژیک و عوامل دیگر نظام صنایع خانگی و کارگاهی غرب را، به‌طور بنیادی تغییر داده است».(۷) این دگرگونیها در فاصله سالهای ۱۷۵۰ تا ۱۸۵۰ ابتدا در کشور انگستان و سپس در سایر ممالک اروپای غربی و دیگر کشورها به وقوع پیوست. به دنبال این تغییرات، در انگستان و سایر ممالک اروپایی، علیرغم نتایج و ثمرات مثبت آن مشکلاتی در سطح جامعه پدید آمد که اذهان بسیاری از اندیشمندان را به خود جلب نمود. بعضی از این مشکلات عبارت بودند از: افزایش جمعیت در کشورهای آلمان، فرانسه، هلند و بلژیک، مهاجرت روستائیان به شهرها، افزایش تعداد کارگران آماده به کار در پشت کارخانه‌ها، کاهش دستمزد کارگران، بیکاری و...

۲ـ در سال ۱۷۸۹ انقلابی با تکیه بر زمینه‌های فلسفی، سیاسی و اجتماعی که از مدتها قبل توسط متفکران و منتقدان اجتماعی فراهم شده بود رخ داد. «انقلاب فرانسه به نام حقوق طبیعی و جهان انسان صورت گرفت و می‌توان آن را نتیجه مستقیمی از این طرز فکر دانست که عدالت اجتماعی، آزادی، برابری همه افراد ملت شعار اصلی آن بوده و تساوی حقوق، یکی از موضوعات عمومی آن را تشکیل می‌داد».(۸)

به دنبال این انقلاب یک طبقه جدید روشنفکر (لیبرالیسم)(۹) که مناسبتی با کلیسا نداشت پا به عرصه گذاشت. طبقه جدید از کارفرمایان اقتصادی و صاحبان صنایعی پدید آمد که تمایل داشتند از قیود

فئودالی برکنار بمانند و به قدرت برسند. لیبرالیسم یکی از دستاوردهای این انقلاب و شرایط ناگواری که نتیجه فلسفه لیبرالیسم اقتصادی و موضوع عدم دخالت در امور اقتصادی و جدایی کار و سرمایه بود، را برای کارگران به‌وجود آورد.

این تحولات عظیم و گسترش نابرابریها و اوضاع نابسامان برای کارگران و کشاورزان، صاحب‌نظران و متفکران را واداشت که در جهت رفع مشکلات مزبور و سازماندهی اوضاع آشفته آن دوره، نظراتی را بیان نمود. از جمله «ربرت آون»(۱۰) «سن سیمون»(۱۱) «فیلیپ بوشه»(۱۲) «ویلیام کینگ»(۱۳) و...

البته از طرف دیگر، کشاورزان و کارگران نیز متوجه شدند که خودشان باید در اندیشه یاری به خودشان باشند که در این میان نباید نقش متفکران و گروههای مذهبی را فراموش کرد.

تشکیل شرکتهای تعاونی مصرف

«ربرت آون را مؤسس سوسیالیسم نوین می‌دانند»(۱۴) وی و طرفداران ایشان را که «آونیست»(۱۵) می‌خوانند از پیروان سرسخت اصلاحات عمیق و در حقیقت افرد انقلابی بودند که عقیده داشتند «نخست باید عوامل فساد و بدبختیها را از میان برد، آنگاه مردم عادی خود درصدد بهبود زندگی خود بر خواهند آمد»(۱۶) آون در نظر داشت، تعاون و همکاری را باید جایگزین رقابت و جدال اقتصادی کند و اولین اقدامات اصلاح‌طلبانه خود را در کارخانه‌ای که خودش مالک آن بود نظیر افزایش دستمزدها و کاهش ساعات کار و...آغاز نمود.

مشکلات به وجود آمده از تحولات عظیم در اروپا نظیر فقر، محدودیت و بیکاری، عده‌ای از متفکران را متوجه این قضیه ساخت که جدایی کار از سرمایه عامل مهمی در پیدایش نابسامانیهای جامعه و تشدید آنهاست. لذا مساعی خود را در جهت تأسیس واحدهای تولیدی به کار گرفتند.

شش نفر از پیروان آون با کمک ۲۲ نفر دیگر در سال ۱۸۴۴ در شهر «راچدیل»(۱۷) با انباشت ۲۸ لیر سرمایه شرکت تعاونی تحت عنوان «مجمع منصفانه پیشوایان راچدیل»(۱۸) با اصولی نظیر دموکراسی، عضویت آزاد و محدودیت سود سهام پایه‌گذاری و مادر شرکت تعاونی مصرف‌کنندگان را ایجاد نمودند. اصول بنیادین آنان این بود که بین تولیدکننده و مصرف‌کننده واسطه‌ای وجود نداشته باشد و حتی تعاونی خود به تدریج به تولید آنچه عرضه می‌کند بپردازد.

تشکیل شرکتهای تعاونی تولیدی

مشکلات به وجود آمده از تحولات عظیم در اروپا نظیر فقر، محدودیت و بیکاری، عده‌ای از متفکران را متوجه این قضیه ساخت که جدایی کار از سرمایه عامل مهمی در پیدایش نابسامانیهای جامعه و تشدید آنهاست. لذا مساعی خود را در جهت تأسیس واحدهای تولیدی به کار گرفتند. در این میان فیلیپ بوشه فرانسوی طرحی با عنوان شرکت تعاونی تولیدی کارگری مطرح و اصولی را برای آن در نظر گرفت. در این طرح «هر عضو تعاونی به نسبت تخصص و مهارت خود در برابر کارش دستمزد دریافت می‌کند اما تمام درآمد شرکت نباید بین کارگران تقسیم گردد، بلکه بیست درصد آن باید به حساب ذخیره غیرقابل تقسیم منظور گردد.(۱۹) این ایده‌ها و ایده‌های افرادی چون «شارل فوریه»(۲۰) «لوئی بلان»(۲۱) «شارل ژید»(۲۲) در کشور فرانسه و ارایه طرحهایی چون تأسیس «فالانسترها»(۲۳) کارگاه اجتماعی راه را برای تأسیس شرکتهای تعاونی تولیدی که هدف اولیه آن رفع بیکاری و ایجاد اشتغال بود، گشود.

تشکیل شرکتهای تعاونی اعتبار

تعاونیهای اعتبار به صورت رسمی را در کشور آلمان مادر شرکتهای تعاونی اعتبار در سطح جهان می‌دانند. اقدامات پیشوایان نهضت تعاونی در کشور آلمان نظیر «رایفایزن»(۲۴) و «شولتس دلیش»(۲۵) در قالب تأسیس بانکهای تعاونی و در درجه اول پرداخت وامهای با سود کم می‌باشد. «در شرکتهای مزبور، سپرده‌های کوچک کشاورزان را قبول و به آن سود سهم پرداخت می‌کردند و در مقابل با بهره بیشتر وام مورد نیاز را به اعضاء می‌پرداختند»(۲۶) در این راستا پیشگامان این راه سعی داشتند که توجه ثروتمندان را به عضویت در این سازمانها جلب کنند و با سرمایه حاصل از آن منابع مالی لازم را فراهم نمایند تا بدین وسیله کشاورزان فقیر و بیکارانی که توانایی کار را داشتند ولی به‌واسطه نداشتن منابع مالی بیکار بودند، مشکلات و نیازهای جامعه آن زمان نظیر اشتغال، کاهش فقر و محرومیت و... را تأمین نمایند.

اتحادیه بین‌المللی تعاون

(۲۷)I.C.A.

ایده تعاونی در سطح بین‌المللی و در غالب کشورها توسط اقشار مختلف و با هدفهای گوناگون آغاز شده و گسترش یافته است. ایجاد این تعاونیها به این دلیل است که با شیوه‌های نوین سازمانهای اقتصادی تطبیق داده و در صدد رفع مسائل و مشکلات اعضای خود برآیند. در این راستا انتقال تجربیات و همکاری در رفع مسائل و مشکلاتی که گریبانگیر انسانها در این دوره شده وجهه همت اتحادیه‌های تعاونی بوده است.

«اتحادیه بین‌المللی تعاون در سال ۱۸۹۵ در شهر لندن تأسیس شد. اعضای این اتحادیه، تعاونیهای ملی و بین‌المللی در کلیه زمینه‌ها از جمله کشاورزی، بانکداری، پس‌انداز و اعتبار، انرژی، صنعت، بیمه، ماهیگیری، مسکن، توریسم و مصرف می‌باشد».(۲۸)

«اتحادیه بین‌المللی تعاون دارای بیش از ۲۰۰ سازمان عضو از ۱۰۰ کشور است که تقریباً ۸۰۰ میلیون نفر عضو در سراسر جهان می‌باشد».(۲۹) هدف اصلی اتحادیه بین‌المللی تعاون تعالی و کمال جنبشهای تعاونی است. اتحادیه بین‌المللی تعاون، همچنین با عملکرد خود در سطح بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی اهداف زیر را مدنظر دارد.(۳۰)

۱ـ ارزش بخشیدن و دفاع از اصول تعاونی.

۲ـ مساعدت و یاری سازمانهای عضو در جهت برقراری روابط اقتصادی یا سایر موارد به نفع طرفین.

۳ـ حمایت از پیشرفت ملی اقتصادی و اجتماعی جمعیت‌هایی که از این راه به صلح و امنیت بین‌المللی یاری می‌رسانند.

گسترش تعاونیها و ایجاد اتحادیه بین‌المللی منجر گردید کنگره‌های اتحادیه کمیته‌ای را مأمور نماید اصول اولیه تعاونیها را بررسی و سپس اصولی را پیشنهاد نماید. در سال ۱۹۹۵، اتحادیه بین‌المللی تعاون اصول هفتگانه ذیل را به تصویب رسانید.(۳۱)

۱ـ عضویت اختیاری و آزاد در تعاونیها.

۲ـ کنترل دموکراتیک توسط اعضاء تعاونی.

۳ـ مشارکت اقتصادی اعضاء.

۴ـ خودگردانی و عدم وابستگی.

۵ـ آموزش، کارورزی و اطلاع‌رسانی.

۶ـ همکاری بین تعاونیها.

۷ـ توجه به جامعه.

ب ـ تعاون و تعاونی در ایران

همکاریهای اجتماعی و اقتصادی در کشور ایران مانند سایر کشورهای جهان سابقه طولانی دارد. این همکاریها در میان روستائیان از دیرباز به صورتهایی

مـــانند «دگـــریاری، هـــمکاری و خودیاری»(۳۲) در امور آبیاری، کشاورزی، دامداری و.. وجود داشته است و هم‌اکنون نیز در بسیاری از شهرک‌ها و روستاهای کشورمان انواع آنها به چشم می‌خورد. در این نوع تعاونیها و همکاریها، هیچ‌گاه سودطلبی و منافع شخصی مطرح نبود، بلکه هدف رفع نیازهای افراد و گروهها می‌باشد. بنابراین تعاونیهای ایران ریشه در همان تعاونیهای سنتی دارد. ولی در هر حال می‌دانیم که شکل جدید و رسمی آن اقتباس از تمدن غرب است. تعاون به صورت رسمی در کشور ایران به قوانین مصوب سالهای ۱۳۰۳ و ۱۳۰۴ ش. برمی‌گردد که با قوانین تجارت کشور فرانسه شباهت زیادی دارد. در دهه‌های بعدی در سال ۱۳۱۴ اولین شرکت تعاونی روستایی به سبک جدید در شهرستان گرمسار تشکیل می‌گردد و تا پایان سال ۱۳۴۰ جمعاً ۱۱۷۸ شرکت تعاونی در سراسر کشور به سبک جدید تشکیل می‌شود. از جمله معروفترین این شرکت‌ها «شرکت تعاونی مصرف سپه است که در سال ۱۳۲۸ تأسیس می‌گردد».(۳۳) پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در قانون اساسی جمهوری اسلامی بخش تعاونی به‌عنوان یکی از پایه‌های سه‌گانه نظام اقتصادی کشور قرار می‌گیرد. تعاون از طریق ریشه‌کنی فقر و محرومیت جامعه به شمار می‌آید.

ایده تعاونی در سطح بین‌المللی و در غالب کشورها توسط اقشار مختلف و با هدفهای گوناگون آغاز شده و گسترش یافته است.

****

تعاونیها به عنوان واحدهای موفق و بدون سروصدا در سراسر دنیا اشتغال‌زا بوده‌اند.

اصل ۴۴ قانون اساسی «بخش تعاونی» را به بیان زیر یکی از سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است. بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ ابرسانی، رادیو و تلویزیون، پست وتلگراف وتلفن، هواپیمایی، کشتی‌رانی، راه و راه‌آهن و مانند اینهاست که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است. بخش تعاونی شامل شرکتها و مؤسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا بر طبق ضوابط اسلامی تشکیل می‌شوند. بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می‌شود که مکمل فعالیتهای اقتصادی دولتی و تعاونی است.

مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود، مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است» به‌طوری که ملاحظه می‌شود به موجب اصل فوق تعاون به‌عنوان یکی از پایه‌های اقتصادی کشور از اهمیت خاصی برخوردار شد و به صورت یکی از بخشهای سه‌گانه فعالیتهای اقتصادی جمهوری اسلامی ایران درآمده است. بخش تعاونی شامل شرکت‌ها و مؤسسات تعاونی تولید وتوزیع است که در شهر و روستا برطبق ضوابط اسلامی تشکیل می‌گردد. در سیزده شهریور سال ۱۳۷۰ قانون بخش تعاون که شامل ۷۱ ماده می‌باشد جانشین قانون شرکتهای تعاونی مصرف سال ۱۳۵۰

می‌گردد و کلیه قوانین و مقررات مغایر با این قوانین منتفی اعلام می‌گردد.

ماده اول قانون بخش تعاونی اهداف هفتگانه زیر را برای بخش تعاونی تعیین می‌کند.(۳۴)

۱ـ ایجاد و تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل.

۲ـ قرار دادن وسایل کار در اختیار کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند.

۳ـ پیشگیری از تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروههای خاص جهت تحقق عدالت اجتماعی.

۴ـ جلوگیری از کارفرمای مطلق شدن دولت.

۵ـ قرار گرفتن مدیریت و سرمایه و منافع حاصله در اختیار نیروی کار و تشویق بهره‌برداری مستقیم از حاصل کار خود.

۶ـ پیشگیری از انحصار، احتکار، تورم و اضرار به غیر.

۷ـ توسعه و تحکیم مشارکت و تعاون عمومی بین همه مردم.

همانطوری که ملاحظه می‌شود سه مورد از اهداف بخش تعاون مستقیماً به کار، اشتغال و بیکاری اشاره دارد. لذا به جهت اهمیت اهداف فوق به نظر می‌رسد عملکرد و فعالیت ۱۰ ساله بخش تعاون از زمان تصویب قانون بخش تعاون و همچنین فعالیتهای آن قبل از سال ۷۰ که هدفشان بهتر کردن وضع کار و شغل و به طور کلی بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی است، را مورد بررسی اجمالی قرار می‌دهیم تا ببینیم آمارو ارقام تا چه حد نقش این بخش را در ایجاد اشتغال و رفع بیکاری نشان می‌دهد. لذا بدین منظور عملکرد و هدف بخش تعاون را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

عملکرد بخش تعاون در ایجاد اشتغال و رفع بیکاری

کار به معنای عام آن عبارت است از انجام دادن امری مستمر یا غیرمستمر که در برابر دریافت مزد یا به رایگان انجام می‌شود. اما اشتغال کاری است که به مدت نسبتاً طولانی و در برابر حق‌السعی اعم از مزد، حقوق، سهم سود و سایر مزایا از کارفرما از دولت یا جز آن انجام می‌گیرد و یا فعالیتی است که به منظور به‌دست آوردن درآمد صورت می‌گیرد. «تعاونیها به عنوان واحدهای موفق و بدون سروصدا در سراسر دنیا اشتغال‌زا بوده‌اند و علیه انحصار مبارزه کرده‌اند، تعاونیها مردمی را که به صورت فردی آسیب‌پذیر بوده‌اند گرد هم آورده و آنها را به اتحادیه‌های قومی برای جلوگیری از تمرکز ثروت تبدیل نموده است. تعاونیها بدون تظاهر، قوی و مصمم هستند و اساس نیروبخش دموکراسی و صلح می‌باشند.

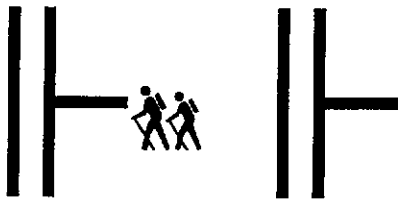

پی‌نوشت‌ها و منابع:

1-Cooperation. 2- Cooperative. 3- Cooperative society.

۴ـ طالب، مهدی، اصول و اندیشه‌های تعاونی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۶، چاپ اول، ص ۶

5- Interaction. 6- Industrial Revolution.

۷ـ فریار، اکبر، اصول ومبانی جامعه‌شناسی صنعتی، مشهد، مؤسسه چاپ وانتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۷۵، چاپ اول ۳۵ ص.

۸ـ دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، درآمدی بر جامعه‌شناسی اسلامی، بی‌جا، سلمان فارسی، ۱۳۶۳، ص۲۳.

9- Liberalism. 10- Robert owen. 11- Henri de saint simon.

12- Philipe Buchey. 13- Dr. William king.

۱۴ـ طالب، پیشین ص ۲۹.

15- Owenist.

۱۶ـ سلیم غلامرضا، سیر تحول تعاونی در ایران و جهان، بی‌جا، انتشارات دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۴ چاپ دوم ص ۱۶.

17- Rachdale (شهر کوچکی در انگلستان).

18-The Rachdle Eqiutable pineers society.

۱۹ـ سلیم، پیشین، ص ۲۸.

20- Charles Fovrier.

21- Louis Blane.

22- Charles Gide.

23-Falanster (فالانستر، عبارت است از اتحادیه ساکنین بخش یا ناحیه‌ای که دارایی آنها به صورت مشاع و در مزرعه‌ای اشتراکی کار نمایند).

24- Fredrik wilhelm Raiffeisen. 25- Herman schultze delitch.

۲۶ـ طالب، پیشین ۵۶.

27- International cooperative alliance.

۲۸ـ بولتن اتحادیه بین‌المللی تعاون، «اتحادیه بین‌المللی تعاون و برنامه توسعه آن» ترجمه مرجانه سلطانی، تعاون، دوره جدید، شماره ۵۲، ۱۳۷۴، تهران ص ۳۰.

۲۹ـ رودریگز، روبرتو، رئیس اتحادیه بین‌المللی تعاون، همایش تعاون و گفتگوی تمدنها، تهران تیرماه ۱۳۸۰، تعاون، دوره جدید شماره ۱۸، ۱۳۸۰، تهران ص ۲۳.

۳۰ـ تعاون، پیشین ص ۳۰.

۳۱ـ اتحادیه بین‌المللی تعاون، گزارش کار سی‌ویکمین کنگره اتحادیه بین‌المللی تعاون، منچستر ۱۹۹۵، بی‌جا، وزارت تعاون، ۱۳۷۷، چاپ اول ص ۸.

۳۲ـ فرهادی، مرتضی، فرهنگ یاریتری در ایران، بی‌جا، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۸، چاپ دوم، جلد اول، ص ۵۴.

۳۳ـ مدرسی‌فر، قدیمیترین شرکت تعاونی مصرف در ایران، تعاون، دوره جدید، شماره ۱۱۸، ۱۳۸۰، تهران، ص ۱۸.

۳۴ـ حسنی، حسن، حقوق تعاون، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۴، چاپ دوم، جلد اول ص ۵.

****